

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

САБАДОШ ТЕТЯНА ІВАНІВНА

УДК 342.5 (477.8) (092)

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ А. І. ВОЛОШИНА

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та історії держави і права Інституту політології та права Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
АНДРУСИШИН Богдан Іванович,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
проректор з навчально-методичної
роботи гуманітарних інститутів,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
БОЙКО Ігор Йосипович,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
професор кафедри історії держави, права та
політико-правових учень;

кандидат юридичних наук
ОСТРОВСЬКА Богдана Василівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
доцент кафедри права.

Захист відбудеться 30 березня 2015 року о 12:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.18 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 27 лютого 2015 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О.В. Токарчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Утвердження та визнання світовою науковою спільнотою сучасної української юридичної науки неможливе без повернення до її витоків, а саме до праць визначних представників української еліти. У період становлення новітньої української юридичної парадигми актуальним є вивчення державно-правових поглядів українських науковців, наукова спадщина яких досі не була досліджена достатньою мірою.

Період на межі ХІХ–ХХ ст. на українських землях відносять до визначальних, оскільки тогочасні події заклали основу для здобуття Україною незалежності в майбутньому. Сучасний стан розвитку країни актуалізує вивчення питань, пов'язаних із формуванням нинішньої політичної еліти та виявлення національних лідерів, які будучи носіями інтелектуального й духовного потенціалу народу, забезпечать поступ нашої держави і стануть провідниками у подальших процесах демократизації суспільства. Така мета вимагає використання історичного та державно-правового досвіду попередніх поколінь, переосмислення й висвітлення подій і явищ, пов'язаних зі становленням національної державності.

У розрізі подій на Закарпатті першої половини ХХ ст. становлення української політико-правової думки набуло особливого значення. Цей процес проявлявся у піднесенні національного духу українського етносу закарпатського краю, у тому числі під впливом державотворчої діяльності Августина Івановича Волошина. Він був одним із найперших українських громадсько-політичних діячів, що розпочали свою роботу на зламі ХІХ і ХХ ст. й спромоглися сформулювати власну цілісну систему державно-правових поглядів. А. Волошин (1874–1945 рр.) – український державний, політичний, культурний, громадський, релігійний діяч Закарпаття, керівник Християнсько-народної партії, видавець популярних публіцистичних видань, прем'єр-міністр автономного уряду Карпатської України, президент цієї держави, Герой України (посмертно).

Необхідно відзначити, що питання становлення національної державності на Закарпатті, участь у цих процесах А. Волошина, його громадсько-політична діяльність викликають стійкий інтерес серед дослідників різноманітних наукових сфер. Прямо чи опосередковано цю проблематику розглядали багато теоретиків права, представників галузевих дисциплін, а саме: Б. Андрусишин, Т. Беднаржова, В. Бірчак, О. Богів, І. Бойко, І. Буковський, М. Вегеш, В. Габор, В. Гомоннай, В. Гренджа-Донський, Г. Дем'ян, І. Добош, О. Довганич, В. Здоровега, М. Кляп, В. Лемак, О. Мишанич, В. Микулін, В. Пилипчук, С. Росоха, П. Стерчо, В. Тарасюк, В. Туряниця, П. Чучка, В. Шандор, А. Штефан тощо.

Політико-правові події, які відбуваються в Україні, актуалізують ідеї А. Волошина, в тому числі й щодо розбудови громадянського суспільства. Він наполегливо втілював у життя заходи, спрямовані на створення освітніх, наукових, громадських інституцій, зосереджених на фундаментальних проблемах, водночас докладаючи чимало зусиль для підвищення рівня правової освіти серед найширших верств суспільства та захисту прав, свобод українців у складі Чехословаччини, обстоював їхнє право на національну державність.

Однак, попри широковідому діяльність, його творчий доробок усіяко замовчувався радянською історіографією і досі залишається недостатньо вивченим.

Проведений нами в дисертації аналіз правової спадщини А. Волошина дозволяє визначити його внесок у розбудову української державності. Основу дослідження становлять державницькі та правові погляди діяча, які не були предметом окремого вивчення.

Так, актуальність дослідження полягає у необхідності відновлення історичної справедливості щодо постаті А. Волошина шляхом ґрунтовного висвітлення усієї його творчої спадщини, зокрема державно-правових поглядів, а також визначення ролі та місця А. Волошина у формуванні державницької та правової свідомості української нації. Вивчення означених питань дає можливість проаналізувати особливості становлення автономії Закарпаття у складі Чехословаччини, висвітлити діяльність представників української інтелігенції що, безперечно, має велику наукову і практичну значущість для розвитку сучасної української держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави і права Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Дослідження проблем гуманітарних наук (правознавство)», затвердженої вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 22 грудня 2006 р.). Тема дисертації затверджена вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 8 від 29 березня 2012 р.) та пов'язана з реалізацією вимог Указу Президента України «Про відзначення 70-річчя подій, пов'язаних із проголошенням Карпатської України» від 12 березня 2008 р. № 213/2008.

Роботу виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 р. № 14–10 («Правове забезпечення державного будівництва, розвитку політичної системи та місцевого самоврядування»).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є з'ясування ролі та значення державно-правових поглядів А. Волошина у становленні української державності, а також визначення основних напрямів його громадсько-політичної й державотворчої діяльності.

Досягнення поставленої мети зумовлює необхідність вирішення наступних задач:

- проаналізувати історіографічну та джерельну базу дослідження, класифікувати і типологізувати її за науковими напрямками;
- простежити процес формування особистісного світогляду та правових переконань А. Волошина, його становлення як культурно-національного і громадського діяча;
- визначити вплив науково-публіцистичної й освітньої діяльності А. Волошина на правове виховання молоді й консолідацію населення навколо ідеї побудови держави на Закарпатті;

- охарактеризувати політико-правові погляди А. Волошина щодо суверенітету, цілісності і неподільності українських земель та встановити напрямки його діяльності у складі різних політичних об'єднань;

- окреслити напрямки державницької та правотворчої діяльності А. Волошина як Прем'єр-міністра і Президента Карпатської України, з'ясувати її значення у формуванні української правової думки;

- висвітлити внесок А. Волошина в українське державотворення та узагальнити його здобутки, які в умовах сьогодення сприятимуть утвердженню єдності нації і прагненню народу зберегти незалежність України.

Об'єктом дослідження є теоретико-правова спадщина А. Волошина та основні напрями його діяльності в період національно-визвольної боротьби і державних перетворень національного значення на Закарпатті наприкінці ХІХ – у першій половині ХХ ст.

Предметом дослідження є державно-правові погляди А. Волошина.

Методи дослідження. Обґрунтованість та достовірність наукових здобутків забезпечені використанням широкого спектру філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів.

Виходячи з предмету та завдань дослідження, було використано такі філософсько-світоглядні підходи до наукового пізнання, як діалектичний та герменевтичний.

Діалектичний підхід дозволив дослідити державно-правові погляди А. Волошина у різні періоди його життя, формування та еволюцію світогляду діяча (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1). Застосування герменевтичного підходу дало можливість осмислити праці А. Волошина, розкрити їх зміст, проаналізувати нормативно-правові акти, архівні матеріали, інші документи, вивчити та оцінити монографічні праці, наукові публікації, що дозволили визначити позицію А. Волошина щодо становлення державності в умовах іноземного поневолення українців (підрозділи 2.2, 2.3).

Також було використано загальнонаукові методи пізнання, зокрема, за допомогою історичного методу висвітлено не лише еволюцію поглядів А. Волошина в конкретний історичний період, а й з'ясовано їх вплив на розвиток подальших історико-правових досліджень (підрозділи 1.1, 1.2). Аналіз і синтез дали можливість розглянути основоположні засади учень А. Волошина про побудову держави й значення правотворчості у цьому процесі (підрозділ 3.1). Системний метод дозволив узагальнити та систематизувати джерельну базу дослідження, а також зробити висновки з її вивчення (підрозділ 1.2).

У процесі проведення наукового дослідження використовувались й спеціально-наукові методи, а саме: порівняльно-правовий та формально-юридичний. Наведені методи дозволили дослідити діяльність А. Волошина в контексті виконання ним повноважень голови уряду і президента, з'ясувати особливості та зміст концептуальних засад, віднесених до правової спадщини діяча, що мають вагоме значення для державно-правового будівництва в Україні (підрозділ 3.2).

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів визначена тим, що ця робота є першим комплексним дослідженням державно-правових поглядів А. Волошина. Особливість авторського підходу

полягає у висвітленні поглядів діяча та визначенні його ролі й місця у державному будівництві та формуванні української правової думки.

Наукову новизну дисертації та особистий внесок автора характеризують насамперед такі результати дослідження:

вперше:

– визнано А. Волошина як прибічника природно-правового підходу до праворозуміння, який вбачав суть держави у її призначенні єднати націю, захищати права та свободи громадян, задовольняти суспільні інтереси й потреби, а також як ініціатора нормативно-правового закріплення державного статусу Карпатської України, утворення законодавчих, виконавчих і судових органів як апарату державного управління;

– охарактеризовано правотворчу діяльність А. Волошина як Прем'єр-міністра та Президента Карпатської України, визнано його пріоритетну роль у підготовці основних конституційно-правових актів, що забезпечували функціонування української автономії у складі Чехословаччини та Карпатської України у 1938-1939 рр.;

– обґрунтовано, що вибори до першого Союму Карпатської України були проведені урядом Карпатської України у лютому 1939 р. на чолі з А. Волошином з метою забезпечення реалізації принципу народовладдя на основі нормативно-правових актів, які сформували механізм реалізації виборчого права;

удосконалено:

– підходи до оцінки політико-правових поглядів А. Волошина, що характеризуються національним спрямуванням і чіткою орієнтацією на ідею приналежності підкарпатських русинів до українського народу, які втілювалися в його діяльності у складі різних політичних об'єднань (Руській Хліборобській (Земледільській) Партії, Християнсько-Народній Партії, Українському Національному Об'єднанні) та у громадських організаціях (Общество св. Василя Великого, акціонерне товариство «УНІО», культурно-просвітницьке товариство «Просвіта»);

– положення про те, що освітня діяльність А. Волошина була спрямована на підвищення ролі навчальних закладів у соціальному та правовому вихованні дітей і молоді в дусі патріотизму й державотворення, а його педагогічні ідеї склали згодом концепцію національної навчально-виховної системи на Закарпатті;

– тезу про те, що А. Волошин виступав за вирішення мовної проблеми на засадах пріоритетного ставлення до рідного слова, відводив належне місце мовам національних меншин;

набули подальшого розвитку:

– твердження про еволюцію політико-правових поглядів А. Волошина від прибічника національно-визвольної боротьби до активного громадського діяча та державотворця в подальшому;

– висновки про те, що А. Волошин відстоював право Карпатської України на автономію, яка мала стати в майбутньому основою для об'єднання усіх українських земель;

– уточнення, що історичні події, пов'язані із проголошенням незалежності Карпатської України, були визначними не тільки для населення закарпатського

краю, а й для усього українського народу, адже вони стали новою спробою проголошення української державності, особлива роль у яких належала Президенту Карпатської України А. Волошину.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що положення й висновки, викладені у дисертаційному дослідженні, дозволяють актуалізувати використання правової спадщини А. Волошина на науково-теоретичному та практичному рівні, а саме:

– у *науково-дослідній роботі* – для подальших наукових розробок, присвячених дослідженню правової спадщини А. Волошина, внеску державного діяча у розвиток сучасного праворозуміння й визначення його місця в історії політичних і правових учень;

– у *навчальному процесі* – для проведення занять з таких навчальних дисциплін: «Історія держави та права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія політичних та правових учень», «Історія України», «Звичаєве право України», а також при підготовці підручників і навчальних посібників з відповідних дисциплін, при написанні курсових та магістерських робіт (акт впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження у навчальний процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова від 03.10.2014 р.);

– у *правотворчості* – при визначенні сучасними науковцями й державними діячами напрямів розвитку держави, прийнятті суспільно важливих рішень та нормативно-правових актів, які б стосувалися економічної незалежності, формування національних збройних сил, при створенні умов для участі громадян у державних процесах;

– у *правовиховному процесі* – для підвищення рівня правової свідомості й правової культури громадян, а також для створення і реалізації державних гарантій щодо забезпечення правової освіченості та громадянської активності населення (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження у правовиховний процес Вінницького національного аграрного університету від 02.12.2014 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи обговорено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Теоретичні висновки, сформульовані у дисертації, оприлюднено й викладено в наукових доповідях на Міжнародній науковій конференції «Восьмі юридичні читання. Правові проблеми взаємодії влади і громадянського суспільства» (м. Київ, 10–11 жовтня 2012 р.), Міжнародній науковій конференції «Дев'яті юридичні читання. Політико-правова реформа в Україні: історія, сучасність, перспективи» (м. Київ, 23–24 травня 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Запоріжжя, 25–26 квітня 2014 р.), X Міжнародній науково-практичній конференції «Ефективні інструменти сучасних наук» (м. Прага, Чехія, 27.04–05.05.2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи» (м. Дніпропетровськ, 09–10 травня 2014 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження висвітлено в 6 наукових публікаціях у виданнях, що входять до переліку МОН

України як фахові з юридичних дисциплін, у тому числі в одному зарубіжному науковому виданні, а також у тезах доповідей на 5 науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на 7 підрозділів, висновків до кожного розділу і загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 218 сторінок, у тому числі 195 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складається з 217 позицій (на 23 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, вказано на її зв'язок з науковими програмами, планами та темами, визначено мету і завдання, об'єкт й предмет дослідження, охарактеризовано методологічні засади дисертації, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо їх апробації, впровадження та публікації, структури й обсягу роботи.

Перший розділ «Історіографія та джерельна база дослідження» складається з двох підрозділів, присвячених історіографії дослідження і вивченню джерел, що стосуються громадсько-політичної, освітньої та державницької діяльності А. Волошина.

У підрозділі 1.1 *«Стан розробки теми в історико-правовій літературі»* за хронологічним принципом та з урахуванням тематики наукових досліджень, які розкривають різні періоди життя й діяльності А. Волошина, окреслено історіографію досліджуваної проблеми у вітчизняному та зарубіжному аспекті. Зокрема, проведено повне та всебічне дослідження державно-правових поглядів діяча шляхом аналізу праць таких учених, як С. Білак, Д. Букович, І. Ванат, Н. Грибенюк, В. Гренджа-Донський, М. Ротман, П. Сміян, Б. Співак, В. Хайнас, П. Яцко.

Особливу увагу приділено науковому доробку В. Бірчака, П. Стерчо та А. Штефана, виданому в 50–80-х рр. ХХ ст. за кордоном й присвяченому дослідженню громадсько-політичної і правотворчої діяльності А. Волошина.

Здобуття Україною незалежності сприяло більш об'єктивному вивченню політико-правової думки періоду 30-х рр. ХХ ст. До прикладу, наукові розвідки наших сучасників Ю. Балеги, М. Басараба, Т. Беднаржової, М. Болдижара, М. Вегеша, В. Гоммоная, Г. Дем'яна, В. Задорожного, М. Зимомрі, М. Кляп, В. Лемака, П. Магочія, О. Мишанича, Б. Ринажевського, В. Росула, І. Сенько, М. Талапканича, В. Тарасюка, М. Токара, В. Туряниці, П. Федака, П. Чучки, присвячені вивченню діяльності А. Волошина, стали основою історичних, політичних та правових аспектів запропонованого дослідження.

Проаналізовано стан наукового опрацювання теми дисертації. Ідейні надбання А. Волошина розглянуто в контексті його політико-правових переконань та діяльності як державного діяча. Це дозволило стверджувати, що у процесі розбудови суверенної української держави поряд із використанням позитивного досвіду інших країн великого значення набувають здобутки вітчизняної політико-правової думки, а

її цілісне й всеохоплююче дослідження неможливе без вивчення теоретичної спадщини та практичних здобутків А. Волошина.

У підрозділі 1.2 «Джерельна база дослідження» за допомогою загальноприйнятих джерелознавчих методів дослідження охарактеризовано ті джерела, що стосуються теми дисертації, та здійснено їх комплексний аналіз.

Ретельне вивчення усієї сукупності визначених джерел дозволило зіставити та об'єктивно оцінити отримані дані, розподіливши їх на ті, що безпосередньо стосуються діяльності А. Волошина, а також ті, що стосуються історичних подій, які супроводжувались політичними й воєнними протиборствами на території Карпатської України в досліджуваній період.

Джерельну базу дисертаційного дослідження склали різноманітні за своїм походженням документи, які було виокремлено в п'ять груп. Зокрема, першу групу джерел становлять документи архівних фондів (архівні джерела), а саме: Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) в м. Києві, Державного архіву Закарпатської області (ДАЗО) в м. Ужгороді та м. Берегові, а також архіву Міністерства закордонних справ Чеської Республіки в м. Прага. Було опрацьовано матеріали, що стали основою вивчення життєвого шляху, публіцистичної, просвітницької, громадсько-політичної та державно-правової діяльності А. Волошина.

Другу групу становлять праці А. Волошина, які стосуються його суспільно-політичних поглядів, переконань та державницьких спрямувань, що дозволило оцінити внесок діяча у розвиток вітчизняної історико-правової науки.

Крім того, було вивчено наукові напрацювання сучасних дослідників у галузі держави і права, що стосуються державницьких перетворень на Закарпатті кінця XIX – початку XX ст. та ролі А. Волошина в цих процесах, які склали третю групу джерел.

Четверту групу складають матеріали сучасної періодики, які присвячені відновленню історичної правди про національно-визвольну боротьбу, правотворчу і державотворчу діяльність А. Волошина, актуалізують значення його теоретико-правової спадщини в контексті консолідації української нації. Значну увагу приділено також мемуарній літературі, зокрема спогадам сучасників і соратників А. Волошина – п'ята група джерел. Хоча ці спогади мають фрагментарний характер, вони все ж дозволяють глибше розкрити події періоду кінця XIX – початку XX ст. на Закарпатті та визначити роль А. Волошина в цих процесах.

Другий розділ «Життєвий шлях та політико-правові погляди А. Волошина» складається з трьох підрозділів, у яких на основі комплексного вивчення біографії А. Волошина охарактеризовано чинники, що вплинули на формування його світогляду, правової позиції та провадження активної діяльності в умовах іноземного поневолення.

У підрозділі 2.1 «Становлення та розвиток політико-правових поглядів А. Волошина у контексті його культурно-національної і громадської діяльності» проаналізовано його життєвий шлях, періоди становлення А. Волошина як державного, культурно-національного та громадського діяча.

Наголошено на ролі сім'ї у формуванні християнського світогляду і патріотичних переконань, які в подальшому стали домінантами діяльності А. Волошина у всіх сферах тогочасного суспільного життя.

Зосереджено увагу на впливі навчально-виховного процесу на становлення політико-правових поглядів А. Волошина в період шкільних та студентських років. Навчаючись в Ужгородській гімназії (1884–1892 рр.), а пізніше на теологічному факультеті Будапештського університету імені Пазманя (1892–1893 рр.), А. Волошин, перебуваючи в угорськомовному середовищі, незважаючи на заборону рідного слова, все ж зберіг вірність своєму народові. Це було виявом його національно-патріотичної зрілості вже в юному віці. Водночас навчання А. Волошина у Вищій педагогічній школі в Будапешті було означене впливом багатьох викладачів на його правову свідомість та громадянську позицію. Тут він перейнявся ідеями слов'янської єдності, утвердивши власні культурно-національні спрямування, що полягали, зокрема, у мотивації до громадської активності молодого покоління, розвитку існуючих навчальних закладів та створенні спеціальних навчальних закладів для жінок.

У підрозділі простежено основні етапи становлення А. Волошина як прибічника ідей і принципів розбудови громадянського суспільства та піднесення національної свідомості закарпатців. Досліджено принципи утворення і діяльності громадських організацій, засновником яких став А. Волошин, їх роль у державотворчих процесах, зокрема товариства «Просвіта» створеного у 1919 р., що значно вплинуло на всі сфери культурно-національного життя та правову думку Закарпаття. Крім того, окреслено діяльність товариства «Учительська громада», очолюваного А. Волошином з 1929 р. до 1939 р. Це товариство об'єднувало все національно свідоме учительство, засвідчивши підвищення громадської активності та правової свідомості населення.

Акцентовано увагу на популяризації А. Волошином української мови серед населення, відстоювання ним національної символіки, державної цілісності та територіальної недоторканості, які є одними із основних ознак самостійної держави.

У підрозділі 2.2 «Науково-публіцистична та освітня діяльність А. Волошина в контексті формування ідеї українського державотворення на Закарпатті» визначено внесок А. Волошина у вироблення індивідуальної правової громадянської позиції закарпатців, розвиток громадянського суспільства та становлення правової держави у цьому регіоні.

Досліджено внесок А. Волошина у розвиток шкільництва, зокрема у реформування освітньої політики, що вплинуло на освітньо-культурне відродження закарпатського краю, сприяло зрушенням у державотворчому процесі в період національно-визвольної боротьби першої половини ХХ ст. Освітня діяльність А. Волошина була спрямована на підвищення ролі навчальних закладів у соціальному та правовому вихованні дітей і молоді в дусі патріотизму й державотворення. Прогресивні педагогічні ідеї діяча склали його концепцію національної системи виховання та заклали основу становлення і розвитку української національної школи на Закарпатті, патріотично спрямованої освітньої політики.

Окреслено основні напрямки науково-публіцистичної діяльності А. Волошина, яка була спрямована на утвердження національної ідентичності та підвищення рівня правової, політичної та загальної освіченості населення.

Внесок А. Волошина в освіту та науку досліджено в кількох аспектах, в першу чергу як редактора газет, журналів, наукових часописів та збірників наукових праць, по-друге, як автора і дописувача багатьох з них, а також як їх власника чи співвласника. Це свідчить про провідну роль мислителя у розвитку засобів поширення інформації на Закарпатті у першій половині ХХ ст. як гарантії становлення громадянського суспільства. Освітня діяльність А. Волошина вдало поєднувалася з публіцистичною. Так, у журналах «Учитель», «Підкарпатська Русь», «Учительський Голос» та «Наша Школа» постійно друкували його статті на педагогічну та політико-правову тематику.

Комплексний аналіз творчої спадщини А. Волошина дозволив виокремити правові аспекти в таких його працях, як «Що хоче угро-руський нарід» (1918 р.), «О письменном язичі підкарпатських русинів» (1921 р.), «Яка праця чекає нас для піднесення освіти серед населення?» (1922 р.), «Спомини» (1923 р.), «Дві політичні розмови» (1923 р.), «О соціальному вихованню» (1924 р.), «Народна свідомість» (1930 р.), «Вступ до організації народного шкільництва в республіці Чехословацкій» (1932 р.), «Всім русинам доброї волі» (1934 р.), «Методика народно-шкільного навчання» (1935 р.), «Початки національного пробудження на Підкарпатській Русі» (1936 р.), «Про шкільне право будучої української держави» (1942 р.).

На початку ХХ ст. А. Волошин активно долучився до видавничої справи. Під його керівництвом ряд видань набули широкого розповсюдження, впливаючи на розвиток правової думки і громадянської активності населення Закарпаття. Досліджено участь діяча у діяльності товариства «Общество св. Василя Великого», створеного ще у 1864 р. та реорганізованого у 1902 р. в акціонерне товариство «УНІО». Під егідою цього товариства А. Волошин здійснював редагування і видавництво часопису «Село» та газети «Наука», яка у 1922 р. була перейменована у новий часопис «Свобода», а у 1938 р. – у газету «Нова Свобода». Ці періодичні видання висвітлювали суспільно важливі події й спонукали громаду до реалізації прав на свободу думки і слова, на вільне вираження власних поглядів і переконань.

У підрозділі 2.3 «Державно-правові погляди А. Волошина та їхній вплив на розвиток українського національного руху на Закарпатті» проведено історико-правове дослідження громадсько-політичної діяльності А. Волошина, що була спрямована на розбудову української державності.

Обґрунтовано, що політико-правові погляди А. Волошина вже на початку формування його громадянської позиції мали національне спрямування та мали чітку орієнтацію на ідею приналежності підкарпатських русинів до українського народу.

На основі аналізу праць «Гаслова політика», «Ко вопросу політичної консолідації», «Мир людям доброї волі!», «О соціалізмі», «Жіноче питання» з'ясовано, що поняття «нація» було ключовим у політико-правових поглядах А. Волошина. Він вбачав суть держави не в її формі, територіальному устрої чи виді правління, а в призначенні – єднати націю та служити суспільному благові народу.

Підтримуючи ліберальну позицію щодо потреби у всебічному забезпеченні державою прав і свобод громадян, А. Волошин водночас з націоналістичних міркувань виступав спочатку за автономію краю, а пізніше – за проголошення незалежності для возз'єднання у подальшому всіх українських земель. А. Волошин відводив важливе місце жінки у суспільній ієрархії, наголошував на її суттєвій ролі у державотворенні. Це підтверджується його підтримкою скасування будь-яких обмежень між чоловіками та жінками у громадсько-політичній сфері, сприяння діяльності жіночих організацій та рухів, зокрема «Жіночого Союзу», «Союзу українок».

Проаналізовано діяльність А. Волошина у складі різних політичних об'єднань, наголошено на участі діяча в політичному самовизначенні Закарпаття у 1918-1920 рр. як голови і засновника Руської Народної Ради в Ужгороді, а потім голови Центральної Руської Народної Ради.

Досліджено політико-правові погляди А. Волошина у період входження Закарпаття під назвою Підкарпатська Русь до складу Чехословацької республіки (1919 р.). Разом із тим, еволюцію поглядів А. Волошина вдалося прослідкувати й на основі його політичної діяльності та участі у Руській Хліборобській (Земледільській) Партії, Християнсько-Народній Партії, Українському Національному Об'єднанні.

Визначено, що у релігійних та політико-правових питаннях А. Волошин користувався міжнародним досвідом, підтримував дипломатичні зв'язки з розвиненими країнами світу, вибудувавши завдяки цьому курс на утвердження незалежної держави. Політичні події на Закарпатті першої половини ХХ ст. (надання автономії Закарпаттю та призначення у жовтні 1938 р. А. Волошина прем'єр-міністром уряду Підкарпатської Русі) знайшли підтримку серед усіх верств населення та політичних сил краю, зумовили посилення державотворчих ініціатив. Такі події сприяли проголошенню Соймом 15 березня 1939 р. повної державної самостійності і незалежності Карпатської України та обранню А. Волошина президентом новоствореної держави.

Третій розділ «Державотворча діяльність А. Волошина на Закарпатті у першій половині ХХ ст.» складається з двох підрозділів, у яких висвітлено державотворчу та правотворчу діяльність А. Волошина, її вплив на формування української правової думки. Досліджено державно-правовий статус Карпатської України та роль А. Волошина у боротьбі за її незалежність.

У підрозділі 3.1 *«Діяльність А. Волошина та її вплив на формування державницьких ідей в Україні»* визначено, що державотворча діяльність Волошина розпочинається з моменту його обрання на відповідні урядово-представницькі посади. Досліджено участь А. Волошина у створенні політичної організації закарпатських українців, його діяльність як голови і засновника Центральної Руської Народної Ради (ЦНР), що згодом перетворилася на Центральну Українську Народну Раду (ЦУНР) й відіграла визначну роль не лише в політичному, а й в державницькому самовизначенні Закарпаття. Проголошення у травні 1919 р. автономії краю у складі Чехословаччини було ще одним кроком до посилення серед населення прагнення до соборності й активізації боротьби за утворення самостійної

української держави поза межами чехословацької, австро-угорської та російської окупації.

Державницька діяльність А. Волошина була спрямована на формування політико-правового підґрунтя для прийняття законодавчих актів, що стали основою майбутнього юридичного закріплення державно-правового статусу Закарпаття.

З обранням 26 жовтня 1938 р. А. Волошина прем'єр-міністром Підкарпатської Русі, яка була перейменована у Карпатську Україну, почався період його активної державницької діяльності, що супроводжувалась налагодженням економічних зв'язків для забезпечення господарської стабільності краю, роботою, спрямованою на погашення дефіциту бюджету Карпатської України, одержання капіталовкладень, фінансової допомоги Чехословаччини, боротьбою із безробіттям.

Охарактеризовано значення прийнятого 19 листопада 1938 р. Українською Народною Радою в м. Хусті «Маніфесту до українського народу», у якому були визначені основні напрями господарської програми уряду А. Волошина, а саме: проведення земельної реформи, розвиток хліборобства й виноградарства, піднесення скотарства й молочарства. Крім того, за ініціативи А. Волошина уряд проводив роботу, спрямовану на законодавче закріплення питань страхування й пенсійного забезпечення населення.

Одним із головних завдань, які ставив перед собою А. Волошин, було створення дієвої виконавчої вертикалі влади з центром у новій столиці – Хусті. Відтак автономний уряд краю складався з чотирьох міністерств: внутрішніх справ, шкільництва та народної освіти, юстиції і комунікацій. Також були створені служба безпеки, управління поліції в Хусті, відділ преси та пропаганди.

Вибори до Першого Сойму Карпатської України були проведені урядом Карпатської України на чолі з А. Волошином з метою повної реалізації принципу народовладдя на основі нормативно-правових актів, що сформували механізм реалізації виборчого права. Після проголошення незалежності Карпатської України та обрання президентом А. Волошин провів кілька засідань, присвячених питанням державотворення. У цей час було ухвалено основоположні законодавчі акти, що мали велике значення для становлення держави на Закарпатті. Зокрема, 15 березня 1939 р. у м. Хусті було прийнято конституцію Карпатської України, яка складалась з двох ухвалених Соймом конституційних законів: «Закон ч. 1» і «Закон ч. 2». Ці закони визначали основи державного ладу проголошеної на території Закарпаття незалежної держави. Побудованій А. Волошином країні були притаманні всі ключові ознаки держави.

Підкреслено, що конституційні відносини періоду формування української державності 1938-1939 рр. базувалися на засадах природного права. А. Волошин, виступаючи за розподіл влади, дотримання прав людини, прав національних меншин, вважав, що природні права людини належать їй від народження та є однаковими для всіх.

Для утвердження української державності й з метою захисту території Карпатської України було створено Організацію Народної Оборони під назвою «Карпатська Січ». Значну допомогу у формуванні Січі надала Організація Українських Націоналістів. З юридичної точки зору діяльність «Карпатської Січі»

була врегульована статутом, прийнятим 09 листопада 1938 р. на установчих зборах організації в м. Хусті.

Досліджено діяльність А. Волошина в еміграції, зокрема висвітлено факт надання йому 14 жовтня 1938 р. титулу доктора прав в Українському вільному університеті в м. Празі.

У підрозділі 3.2 «Значення ідейно-політичних й правових надбань А. Волошина для розбудови Української держави» вивчено участь А. Волошина у розбудові громадянського суспільства в контексті європейської правової традиції, яка істотно вплинула на формування сучасної системи права.

Розбудова українського державотворення та правотворення в умовах сьогодення повинна спиратися на конституційно-правову думку та теоретико-правові здобутки А. Волошина, що були сформовані й реалізовані ще у першій половині ХХ ст. Зокрема, представникам сучасної вітчизняної юридичної науки варто звернути увагу на державотворчу діяльність і державницькі ідеї А. Волошина у питаннях ефективного законодавчого забезпечення діяльності державного апарату, збільшення рівня впливу й контролю об'єднань громадян за діяльністю органів державної влади, прийняття нормативно-правових актів, які врегульовували б основні сфери життєдіяльності суспільства за європейським зразком.

Безпосередня участь та ініціатива А. Волошина у створенні громадських організацій й політичних партій, які захищали та надавали можливість реалізувати громадянам власні політичні права, сприяли встановленню взаємної відповідальності між громадянином і державою, впливали на процес законотворчості, надаючи Карпатській Україні всіх ознак держави.

Українська правова думка вже на початку ХХ ст. містила зачатки сучасної концепції правової держави, визначеної сьогодні як ідеальна модель політичного устрою держави, що вважається сукупністю традицій державного будівництва у різні часи багатьох країн світу.

У межах дисертації окреслено політичний портрет А. Волошина, наголошено на його послідовності у громадсько-політичній та державницькій діяльності. Розглянуто державницькі концептуальні засади А. Волошина, які були втілені у Конституційних законах Карпатської України та склали основу державотворчих і правотворчих традицій української держави.

Для незалежної України вагомим надбанням став досвід прийняття Президентом Карпатської України нормативно-правової бази, що стосувалась створення й діяльності громадських інституцій, політико-адміністративних структур різних рівнів, актів щодо врегулювання економічно-правових питань, зокрема права власності, кооперативних і товарно-грошових відносин, реалізації освітньої й мовної політики в державі, гарантування державної безпеки, розвитку міжнародної співпраці. Здобутки та ідейна спадщина А. Волошина були також визнані на державному рівні: 15 березня 2002 р. указом Президента України за визначну особисту роль у боротьбі за утвердження української державності Волошину Августина Івановичу – Президентові Карпатської України у 1939 р. – було посмертно присвоєно звання Герой України з удостоєнням ордена Держави.

ВИСНОВКИ

У дослідженні на основі теоретичного узагальнення з'ясовано роль та значення державно-правових поглядів А. Волошина, визначено основні напрями його державницької й правотворчої діяльності. За результатами дослідження зроблено наступні висновки:

1. Проведений історіографічний огляд дозволяє стверджувати, що українська історико-правова думка тривалий час не приділяла належної уваги науково-публіцистичній та правничій спадщині А. Волошина, адже в радянський період постать і праці державного діяча замовчувалися та залишалися майже невідомими. Водночас, об'єктивно оцінити діяльність та здобутки Президента Карпатської України в умовах вітчизняних державно-правових зрушень намагалися деякі дослідники, зокрема репресовані соратники А. Волошина, які перебували в еміграції: В. Бірчак, В. Гренджа-Донський, П. Стерчо, А. Штефан та інші.

Проаналізовано літературні джерела, що стосуються безпосередньо праць А. Волошина та висвітлюють його ідейні надбання, оскільки у процесі розбудови суверенної держави поряд із використанням позитивного досвіду інших країн великого значення набувають здобутки вітчизняної політико-правової думки.

Джерельну базу дисертаційного дослідження складають різноманітні за своїм походженням документи, які можна розподілити на такі групи: 1) матеріали архівних фондів (архівні джерела); 2) творчий доробок А. Волошина; 3) праці в галузі держави і права, що були написані сучасниками про Карпатську Україну кінця XIX – початку XX ст. і в яких згадуються окремі погляди та переконання А. Волошина; 4) матеріали сучасної періодики; 5) мемуарна література.

2. Становлення А. Волошина як культурно-національного та громадського діяча відбувалося в тісному зв'язку з його участю у роботі громадських об'єднань на теренах західноукраїнських земель. Принципом цих організацій було вираження правової і політичної позиції громадян-учасників, а метою функціонування – сприяння перетворенням у економічній та освітній сфері, реформам державно-правової системи.

Процес формування особистісного світогляду та правових переконань А. Волошина розпочався з його виховання у сім'ї та у школі, продовжився під час навчання в університеті. Навчання в Будапешті відзначилося впливом багатьох викладачів на правову свідомість та громадянську позицію А. Волошина, внаслідок чого він пройнявся ідеями слов'янської єдності, що утвердило його національні спрямування.

3. Аналіз наукової спадщини А. Волошина дає підстави стверджувати, що він вважав закарпатських русинів часткою українського народу. В умовах постійного тиску і пропаганди країн-загарбників державний діяч наголошував на важливості усвідомлення країнами себе не «руським, русским, малоруським, малорусским, рутенським, подкарпаторусским, русинським», а єдиним українським народом.

А. Волошин протягом усього життя виступав за утвердження української ідеї, боровся за визнання та збереження української мови, її вивчення й використання в навчальних закладах, органах виконавчої влади, судових органах. Будучи послом до чехословацького парламенту у 1925–1929 рр., він у своїх виступах наголошував на

важливості надання рівноправного статусу українській мові поряд з чеською на території автономного Закарпаття у складі Чехословаччини.

4. Аналіз наукового доробку та освітньої діяльності діяча підтверджує, що А. Волошин, відстоюючи національні інтереси в пресі та здійсненні освітньої політики в державі, наочно ілюстрував ті загальнолюдські, демократичні ідеали, які повинні привести до консолідації українських земель, що століттями перебували у складі різних держав.

Він наполегливо втілював у життя заходи, спрямовані на створення наукових, освітніх, громадських інституцій; сприяв відкриттю шкіл, гімназій, учительських семінарій, торгівельної академії на Закарпатті. Це свідчить про його вагомий внесок у розвиток освітньої політики, підвищення рівня правової свідомості та культури населення.

А. Волошин був переконаний, що освіта, як і преса, повинна служити інтересам народу на основі глибокого патріотизму, відданості суспільному благу. Переважна більшість видань, власником, редактором, дописувачем яких був у свій час Волошин, відігравали важливу роль у формуванні правової освіченості населення Закарпаття. Так, публікації на педагогічну та політико-правову тематику в журналах «Підкарпатська Русь», «Учительський Голос», «Наша Школа» та газетах «Наука», «Свобода», «Нова Свобода» висвітлювали суспільно важливі події й спонукали громадян до реалізації прав на свободу думки і слова, вільне вираження власних поглядів і переконань.

5. Політико-правові погляди А. Волошина вже на початку формування його громадянської позиції набули національного спрямування та мали чітку орієнтацію на ідею приналежності підкарпатських русинів до українського народу. Проте, період перебування Підкарпатської Русі у складі Чехословаччини на правах автономії А. Волошин вважав певною мірою сприятливим для «українізації» та позитивних змін у суспільно-політичному житті краю, що в порівнянні з провладною політикою Австро-Угорської й Російської імперій були лояльними. Разом із тим, говорячи про вплив Чехословаччини на розвиток краю у своєму «Інтерв'ю», А. Волошин відзначає підвищення стану злочинності, недосконалості у врегулюванні кримінально-правових відносин внаслідок невдалих реформ у системі судочинства країни.

У боротьбі за національне визволення і єднання українських земель А. Волошин провадив антирадянську політику. Він був одним із перших діячів, хто на сторінках періодичних видань, зокрема у праці «Мир людям доброї волі!», спираючись на загальновідомі факти і доводи, писав про потребу боротьби з більшовизмом, про негативні сторони комуністичної системи. А. Волошин був переконаний, що держава, побудована загарбницьким шляхом на класових інтересах та антихристиянській політиці, не може принести жодного блага суспільству.

6. Дотримуючись думки про цінність нації як найвищої форми суспільної єдності та її первинності в державотворчому процесі, він вважав себе націоналістом, а очолювані ним політичні сили відстоювали права, свободи та інтереси населення закарпатського краю у відносинах з владою панівних держав. Відтак, поняття «нація» було ключовим у політико-правових поглядах А. Волошина. Він вбачав суть держави не в її формі, територіальному устрої чи виді правління, а в призначенні –

єднати націю, та служити суспільному благу народу. Підтримуючи ліберальну позицію щодо потреби у всебічному забезпеченні державою прав і свобод громадян, Волошин з націоналістичних позицій виступав спочатку за автономію краю, а пізніше – за проголошення незалежності для возз'єднання у подальшому всіх українських земель.

7. Розуміючи управлінську природу законодавчих актів, які були способом державного врегулювання суспільних відносин та потребу у правовому закріпленні статусу Підкарпатської Русі, А. Волошин, беручи участь у законодавчих процесах, намагався організувати роботу органів влади, громадських інституцій та інших політико-адміністративних структур краю так, щоб вона не суперечила декларованому автономному статусу Закарпаття. Водночас співвідношення моделі організації управління із принципом автономізації державного устрою він вбачав у піднесенні народної волі до рівня закону шляхом офіційного закріплення та прийняття нормативно-правових актів, які б врегулювали діяльність автономної держави та виражали потреби й волю народу.

Правотворча діяльність А. Волошина як Прем'єр-міністра, в подальшому Президента Карпатської України, прослідковується через правовий аналіз основних нормативно-правових актів, безпосередню участь у розробці та прийнятті яких він брав. Так, на основі аналізу положень Маніфесту до українського народу, прийнятого 19.11.1938 р. Українською Народною Радою в м. Хусті, установчого документу, яким було створено Організацію Народної Оборони «Карпатська Січ» від 09.11.1938 р. та Конституційних законів «Закон ч. 1» і «Закон ч. 2» від 15.03.1939 р. визначено, що державницькі спрямування А. Волошина були направлені на формування політико-правового підґрунтя та прийняття законодавчих актів, які б у майбутньому дали можливість проголосити незалежну, суверенну, соціально орієнтовану державу. Зокрема, уряд на чолі з А. Волошином розробив і погодив з владою Чехословаччини виборче законодавство, а першому Союму Карпатської України були надані повноваження ухвалювати додаткові закони, що мали силу конституційних на території автономної республіки.

8. А. Волошин, виступаючи за розподіл влади, дотримання прав людини, прав національних меншин, вважав, що природні права людини належать їй від народження та є однаковими для всіх, був прибічником природно-правового підходу до праворозуміння.

Побудованій А. Волошином державі були притаманні всі основні ознаки, які характеризують державу: державний суверенітет, визначена територія, публічно-політична влада, що була представлена уповноваженими органами, система права, зокрема врегулювання податкових, виборчих, пенсійних, фінансових, господарських правовідносини та питання соціального забезпечення населення.

9. Досвід проголошення 15 березня 1939 р. незалежності Карпатської України, обрання А. Волошина президентом новоствореної держави та визначення її конституційно-правового статусу шляхом прийняття конституційних законів («Закон ч. 1» і «Закон ч. 2») безперечно позначився на подіях 1991 р. Зазначені закони містили концептуальні засади тогочасного конституційного ладу: визначення республіканської форми правління, офіційної назви, державної мови та символіки. Водночас А. Волошин наголошував на тому, що державний прапор є символом

державного суверенітету, а виступи проти національної символіки він відносив до злочинів проти державної цілісності та недоторканості.

10. Внесок А. Волошина в українське державотворення полягає у тому, що його прагнення до об'єднання й незалежності українських земель еволюціонували і без сумніву вплинули на осмислення громадянами України власної національної ідентичності. Його здобутки повинні стати у подальшому основою політико-правових орієнтирів утвердження державності й суверенності відповідно до національних інтересів, а також об'єднати навколо себе ту політичну еліту, інтелігенцію й всіх свідомих громадян, які прагнуть жити у розвиненій, правовій, європейській державі.

11. Встановлено, що в умовах військово-політичної ситуації, яка склалася в нашій державі, події, пов'язані із проголошенням деякими угорськими політичними лідерами радикального спрямування гасел щодо надання автономії Закарпаттю і подальшого відділення області від України, актуалізують потребу у зверненні до теоретико-правової спадщини А. Волошина, що сприятиме утвердженню єдності нації та прагненню народу зберегти незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях:

1. Сабадош Т. І. Науково-публіцистична та освітня діяльність А. Волошина в контексті побудови правової держави на Закарпатті / Т. І. Сабадош // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18. Економіка і право: зб. наукових праць. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2012. – Вип. 20. – С. 131–137.

2. Сабадош Т. І. Становлення А. Волошина як культурно-національного і громадського діяча / Т. І. Сабадош // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18. Економіка і право: зб. наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2013. – Вип. 21. – С. 137–142.

3. Сабадош Т. І. Вплив державницької діяльності А. Волошина на формування української правової думки / Т. І. Сабадош // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18. Економіка і право: зб. наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2013. – Вип. 22. – С. 196–201.

4. Сабадош Т. І. Розбудова української державності як мета громадсько-політичної діяльності Августина Волошина [Електронний ресурс] / Т. І. Сабадош. – Електронне наукове фахове видання. – Режим доступу: http://pap.in.ua/3-1_2013/1/Sabadosh%20T.I..pdf

5. Сабадош Т. И. Участие Августина Волошина в формировании европейской традиции развития гражданского общества / Т. И. Сабадош // Закон и жизнь : международный научно-практический правовой журнал – Кишинев : Изд. SRL «Cetatea de Sus». – 2013. – № 10/2 (262). – С. 222–226.

6. Сабадош Т. І. Політико-правові погляди Августина Волошина в контексті державотворчих процесів в Україні / Т. І. Сабадош // Публічне право: науково-практичний юридичний журнал. – 2013. – Вип. 4 (12). – С. 274–281.

*Публікації, які додатково відображають результати
дисертаційного дослідження*

7. Сабадош Т. І. Значення постаті Августина Волошина в українському державотворенні / Т. І. Сабадош // Восьмі юридичні читання. Правові проблеми взаємодії влади і громадянського суспільства: матеріали Міжнародної наукової конференції, 10–11 жовтня 2012 р. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2012. – С. 157–159.

8. Сабадош Т. І. Освіта як чинник побудови національної держави (в працях А. Волошина) / Т. І. Сабадош // Дев'яті юридичні читання. Політико-правова реформа в Україні: історія, сучасність, перспективи: матеріали Міжнародної наукової конференції, 24–25 травня 2013 р. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2013. – С. 156–157.

9. Сабадош Т. І. Громадсько-політична діяльність А. Волошина в контексті становлення громадянського суспільства та правової держави на Закарпатті / Т. І. Сабадош // Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 25–26 квітня 2014 р., у 2 частинах / Запорізька міська громадська організація «Істина». – Запоріжжя. – 2014. – ч. 1. – С. 17–19.

10. Сабадош Т. І. Законотворча діяльність А. Волошина як основа державного будівництва в умовах іноземного поневолення / Т. І. Сабадош // Ефективні інструменти сучасних наук: матеріали X міжнародної науково-практичної конференції, м. Прага, Чехія, 27.04–05.05.2014 р. – Прага. – 2014. – С. 74–76.

11. Сабадош Т. І. Вплив А. Волошина на розвиток державно-правових інститутів на західноукраїнських землях кінця XIX – початку XX ст. / Т. І. Сабадош // Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи: матеріали міжнародної наукової конференції, м. Дніпропетровськ, 9–10 травня 2014 р. – Дніпропетровськ. – 2014. – С. 21–23.

АНОТАЦІЇ

Сабадош Т. І. Державно-правові погляди А. І. Волошина. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2015.

Дисертація є першим комплексним дослідженням державно-правових поглядів А. Волошина та їх реалізації в контексті його громадсько-політичної та державотворчої діяльності.

Проведено аналіз історіографії теми дослідження, вивчено джерела, що стосуються громадсько-політичної, освітньої та державницької діяльності А. Волошина. Охарактеризовано джерельну базу дисертації, яку склали документи вітчизняних та закордонних архівних фондів, творчий доробок діяча, матеріали сучасної періодики, листи та мемуарна література.

На основі вивчення життєвого шляху А. Волошина висвітлено періоди його становлення як культурно-національного та громадського діяча в тісному зв'язку з освітньою, науково-публіцистичною, політико-правовою діяльністю, з'ясовано його внесок у розвиток громадянського суспільства та становлення державності на Закарпатті. Висвітлено державотворчу і законотворчу діяльність А. Волошина, її вплив на формування української правової думки. Проаналізовано значення його ідейно-політичних й правових надбань для розбудови Української держави в контексті європейської правової традиції.

Ключові слова: А. Волошин, державно-правові погляди, Підкарпатська Русь, Карпатська Україна, національна ідентичність, правова свідомість, патріотизм, державотворення, незалежність, консолідація.

Сабадош Т. И. Государственно-правовые взгляды А. И. Волошина. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2015.

Диссертация является первым комплексным исследованием государственно-правовых взглядов А. Волошина и их реализации в контексте его общественно-политической и государственной деятельности.

Проведен анализ историографии темы исследования, изучены источники, касающиеся общественно-политической, образовательной и государственной деятельности А. Волошина. Охарактеризована источниковедческая база диссертации, которую составили документы отечественных и зарубежных архивных фондов, творчество А. Волошина, материалы современной периодики, письма и мемуарная литература.

На основе изучения жизненного пути А. Волошина освещены периоды его становления как культурно-национального и общественного деятеля в тесной связи с образовательной, научно-публицистической, политико-правовой деятельностью; определен его вклад в развитие гражданского общества и становление государственности на Закарпатье. Внимание обращено на то, что ученый не отрицал ценность государства в политической жизни украинского народа, а предпочитал доминантное положению нации (народа) над государством.

Определено, что инициатива и непосредственное участие А. Волошина в создании общественных организаций и политических партий, которые защищали и давали возможность реализовать гражданам собственные политические права, способствовало установлению взаимной ответственности между гражданином и государством, влияло на процесс законотворчества, придавало Карпатской Украине всех признаков, присущих государству. Основные свои государственно-правовые взгляды он изложил в таких трудах: «Что хочет угро-русский народ», «О письменном языке подкарпатских русинов», «Воспоминания», «Два политических разговора», «Народное сознание», «Начала национального пробуждения на Подкарпатской Руси», «О школьном право будущего украинского государства». Эти работы отражают историко-правовую базу украинской государственности, а также в

них прослеживается направление А. Волошина на определение территориального устройства государства, государственной символики, формы правления, становления правового сознания населения закарпатского края.

Освещена государственная и законотворческая деятельность А. Волошина, его влияние на формирование украинской правовой мысли. Установлено значение его идейно-политических и правовых достижений для развития Украинского государства в контексте европейской правовой традиции. Принятые конституционно-правовые акты отражали государственные концепции и стремления Президента Карпатской Украины А. Волошина и его соратников, определяли отдельные основы государственного строя провозглашенного на территории Закарпатья независимого государства.

Ключевые слова: А. Волошин, государственно-правовые взгляды, Подкарпатская Русь, Карпатская Украина, национальная идентичность, правовое сознание, патриотизм, государственность, независимость, консолидация.

Sabadosh T. State and legal views of A. I. Voloshyn's. – Manuscript.

Thesis for applying for the academic degree of the candidate of juridical sciences on specialty 12.00.01 – Theory and History of State and Law, History of Political and Legal Studies. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2015.

The dissertation is the first comprehensive study of A. Voloshyn's state and legal views and their implementation in the context of public figure's socio-political and state formation activities.

Author conducted analysis of the historiography of the research topic and studied sources concerning A. Voloshyn's socio-political, educational and governmental activities. Author characterized source base of the dissertation, which consists of documents from domestic and foreign archives, public figure's creative contribution, materials from modern periodicals, letters and memoirs.

Based on A. Voloshyn's life course, author covered the periods of his formation as a national, cultural and social public figure in close connection with educational, scientific, publicistic, political and legal activities and defined his contribution to the development of civil society and formation of statehood in Transcarpathia.

Author covered A. Voloshyn's state formation and legislative activities and its impact on the formation of Ukrainian legal thought. Author elucidated the value of his ideological, political and legal achievements for the development of the Ukrainian state in the context of European legal tradition.

Key words: A. Voloshyn, state and legal views, Carpathian Ruthenia, Carpatho-Ukraine, national identity, legal consciousness, patriotism, state formation, independence, consolidation.